

50. Черепахин Б.Б. Труды по гражданскому праву. – М.: Статут, 2001. – 479 с.
51. Черкес М.Е., Стрельцова Е.Д. Морская перевозка грузов: Учебное пособие. – Одесса: АО БАХВА, 1997. – 72 с.
52. Шемякин А.Н., Короткий Т.Р. Правовое регулирование морской перевозки грузов и пассажиров: Учебное пособие. – О.: ЛАТСТАР, 1999. – 172 с.
53. Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права (по изд. 1907 г.). – М.: Спарк, 1995. – 556 с.
54. Шершеневич Г.Ф. Курс торгового права. Т. I: Введение. Торговые деятели. – М.: Статут, 2003. – 480 с.
55. Шершеневич Г.Ф. Курс торгового права. Т. III: Вексельное право. Морское право. – М.: Статут, 2003. – 412 с.
56. Шмиттгофф К.М. Экспорт: право и практика международной торговли. – М.: Юридическая литература, 1993. – 512 с.
57. INTERMODAL. Международное издание: справочник экспедитора. – О.: Сантэкс, 1998. – 192 с.
58. Теньков С. Договір про надання юридичних послуг: особливості правового регулювання (огляд судової практики) // Вісник податкової служби України. – 2005. – № 44 (374). – С. 54.
59. Ницевич А., Лебедев В. Институт морской перевозки // Судоходство. – 2001. – № 8-9. – С. 51.

УДК 346.91

ВИДИ РІШЕНЬ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ

Григор'єва В.В., здобувач

Харківський національний педагогічний університет імені Г. Сковороди

У статті з урахуванням теоретичного узагальнення проблем рішення господарського суду проведено дослідження точок зору відомих учених, обґрунтовується значимість класифікації рішень господарського суду, вносяться пропозиції щодо вдосконалення інституту судового рішення в господарському процесі.

Ключові слова: господарський суд, правосуддя, рішення суду, зміст рішення, процесуальний акт.

Григор'єва В.В. ВИДЫ РЕШЕНИЙ ХОЗЯЙСТВЕННОГО СУДА / Харьковский национальный педагогический университет имени Г. Сковороды, Украина

В статье с учетом теоретического обобщения проблем решения хозяйственного суда проведено исследование точек зрения известных ученых, обосновывается значение классификации решений хозяйственного суда, вносятся предложения по совершенствованию института судебного решения в хозяйственном процессе.

Ключевые слова: хозяйственный суд, правосудие, решение суда, содержание решения, процессуальный акт.

Grigorieva V.V. THE KINDS OF DECISIONS OF ECONOMIC COURT / Kharkiv National Pedagogical University named after G. Skovoroda, Ukraine

On the basis of theoretical generalization of problems of the economic court decisions the research of the points of view of known scientists is made in the article. The author proves the important role of classification of the economic court decisions, and makes some suggestions concerning the perfection of institute of court decision in economic process.

Key words: economic court, justice, court decision, contents of the decision, remedial act.

Господарський суд створений як незалежний орган з розгляду всіх господарських спорів, що виникають між господарюючими суб'єктами, державними та іншими органами. Основним його завданням, як спеціалізованого суду в системі судів загальної юрисдикції, є захист економічних прав та охоронюваних законом інтересів учасників господарських відносин, сприяння зміцненню законності [1].

У статті досліджується судові рішення як акт органа державної влади, який захищає порушені права та законні інтереси. Особлива увага приділяється рішенню господарського суду як прикінцевій стадії господарського процесу, який складається з сукупності процесуальних дій, котрі здійснюються судом з метою одержання відповіді за суттю справи, що розглядається. Як правило, прийнято, зі спором, який

виник між суб'єктами господарської діяльності, рішення господарського суду сприяє попередженню правопорушень у сфері господарської діяльності.

Судове рішення являє собою інститут господарського права, розроблений у радянський період, у якій розглянуті сутність, загальні властивості, законна сила судового рішення та інші питання. Теоретичні основи судового рішення розроблялись вченими М.А. Гурвичем, М.Г. Авдюковим, Н.Б. Зейдером, Н.О. Чечиною та іншими. Судове рішення висвітлювалось у юридичній літературі дев'ятнадцятого століття в працях О.В. Васьковського, І.Є. Енгельмана, Т.М. Яблочкова.

Однак такий вид судового акта, як рішення господарського суду, у працях зазначених авторів не висвітлювався достатньою мірою, з урахуванням утворення сучасної судової системи, яка ставить господарські суди на один рівень із судами загальної юрисдикції, і тому потребує комплексного дослідження.

Незважаючи на важливе соціальне та правове значення рішення господарського суду, у сучасній літературі немає монографічних досліджень, які присвячені сутності, змісту, видам господарського суду та законній силі його рішень.

Завданням цього дослідження є визначення видів рішення в господарському процесі. Рішення визначається суспільними відносинами, які були досліджені, та дійсністю, яка встановлена судом, а також використаними судом норми права, тобто юридичної кваліфікації, яка визначає відношення, які є суперечними. Тільки від з'ясування судом дійсних відношень між суперечними сторонами, від правильної юридичної кваліфікації цих відношень залежатиме зміст відповіді суду.

Судове рішення представляє собою процесуальний акт, який є результатом діяльності суду, що полягає в з'ясуванні фактичних обставин справи, розв'язанні спору, захисті порушеного або запереченого права, а наприкінці по охороні правопорядку. Об'єктивне значення цього акта – через вирішення окремих конкретних справ сприяти охороні, закріпленню та розвитку суспільних відношень у сфері господарської діяльності [2].

Судове рішення є процесуальний акт-документ, який ухвалюється в особливій процесуальній формі. Як документальне оформлення його можна зазначити як найбільш досконалим серед правоохоронних актів. Рішення суду – це не тільки процесуальний документ, але й процесуально-правовий факт, який викликає виникнення, зміну та припинення процесуальних відношень. Від інших правозастосовчих актів рішення відрізняється ще тим, що є важливішим актом правосуддя.

Судове рішення є актом, який виходить від органа правосуддя і ухвалюється у звітних процесуальних формах, у чітко зазначеному порядку, встановленому законом для розгляду судом господарських справ. Попередньо необхідно зазначити, що судове рішення, як процесуальний акт, відноситься до постанов суду. Як і інші постанови суду, воно представляє собою судження суду по певному питанню, яке поставлено перед судом у процесі розгляду та розв'язання судової справи.

Одержання судового рішення певного змісту переслідується позивачем, який пред'явив свої вимоги в позовному провадженні, та відповідачем, який заперечує проти цих вимог. На одержання відповідного судового рішення направлена діяльність прокурора, третіх осіб, а також державних органів, які приймають участь у розгляді справи. Цей акт судової діяльності мається на увазі самим судом при здійсненні їм процесуальних дій протягом всього провадження. Для постановлення цього кінцевого акта своєї діяльності суд приймає докази, які представлені, сам здійснює необхідні заходи до одержання доказів, здійснює у судовому засіданні перевірку всього зібраного доказового матеріалу. З метою винесення рішення, суд піддає увесь матеріал оцінці, та доходячи висновку про дійсність або відсутність спірних фактів та правовідношень, на основі норм об'єктивного права, розв'язує спір за суттю заявлених вимог, здійснюючи тим самим захист прав та законних інтересів суб'єктів господарювання, які звернулися до суду. Таким чином, судове рішення є актом, що характеризує ту галузь діяльності держави, що складає правосуддя.

Юридичні наслідки винесення судового рішення складаються з того, що внаслідок судового рішення виникають, припиняються та змінюються права та обов'язки осіб, які як беруть участь у справі, так і не беруть участі в ній.

Правильність рішення залежить не тільки від повного з'ясування обставин справи, використання норми матеріального права, правильного розв'язання справи по суті, але й від того, як складений та викладений процесуальний документ, наскільки відповідає вимогам закону його зміст.

На наш погляд, рішення як процесуальний документ відображає зовнішню форму вираження судження суду безвідносно до його змісту, оформлюється як акт правосуддя, як і інші вказівки суду, які викладені в рішенні, носитиме інформаційний та роз'яснювальний характер. Як процесуальний акт-документ рішення представляє собою акт правосуддя, засіб документально-словесного закріплення суті (змісту) рішення.

Зміст рішення тісно пов'язаний з його суттю, що зазначалось ще в працях дореволюційних російських учених. Під змістом розумілося: визнано чи ні зазіхання позивача, чи підлягає задоволенню або, навпаки, у задоволенні позову треба відмовити, тобто розв'язання в змісті всіх вимог, які заявлені за суттю справи [3].

В основу поділу рішень господарських судів на види можуть бути покладені різні критерії.

За видом провадження в господарському суді першої інстанції рішення поділяються на: рішення, яке прийняте в позовному порядку, рішення по справі про банкрутство.

Рішення, які були винесені в позовному порядку, у свою чергу, можна поділити на види. Класифікація будується за тією ж ознакою, за якою розрізняються позови – за процесуальною метою або за характером правової дії судового рішення. Відповідно до цього поділу суд постановляє: рішення про присудження, рішення про визнання, рішення про перетворення правовідношення [4].

Помилково вважати, що позову того чи іншого виду відповідає винесення рішення суду того ж виду. Як ми бачимо з судової практики, позови не завжди задовольняються судом, за результатами судового розгляду виносяться те рішення, на яке був спрямований позов. Предметом рішення господарського суду про присудження є припис суду відповідачу виконати певні дії або утриматися від них. У рішенні господарський суд визнає право вимоги позивача повністю або в частині, присуджуючи відповідачу відновлення порушеного права позивача – це сприятливе рішення для позивача. Несприятливим рішенням для позивача є підтвердження правового становища, яке суперечить тому, що складає предмет позову.

Рішенням про визнання господарський суд встановлює (визнає) наявність або відсутність спірного правовідношення, але не присуджує до здійснення дій. Таким чином, предметом рішення про визнання є право в тому стані, коли воно ще не здібне до негайного примусового здійснення по відношенню до відповідача. У юридичній літературі справедливо вказується, що за допомогою позову про визнання реалізується захист прав та захист інтересів, як визнання угоди недійсною, визнання права власності [5].

Предметом перетворюючого рішення господарського суду є правовідношення, що перетворюються. Якщо існування позовів (рішень) про присудження та визнання не викликає сумніву, то виділ перетворюючих судових рішень та позовів спричинив дискусію в радянській юридичній літературі. На думку одних вчених (М.А. Гурвич, Н.О. Чечина), перетворюючі позови та рішення існують, але на погляд інших вчених (Н.Б. Зейдер, Є. Домбровський), виділ перетворюючих позовів в окремий вид не відповідає задачам правосуддя. У діючому законодавстві рішення суду не зазначається як юридичний факт, однак звісно, що факт реальної дійсності, за наявності або відсутності якого норми права пов'язують виникнення, зміну або припинення прав та обов'язків, є юридичним фактом. Є справедливим твердження про те, що закріплення спроможності виникнення прав та обов'язків з судового рішення, яке встановило права та обов'язки. У випадках, коли судовим шляхом здійснюється право позивача на перетворення правовідношення, судові рішення є засобом необхідного контролю над правомірністю односторонніх перетворюючих дій позивача, наприклад, розірвання їм правочину. В інших випадках перетворююче рішення доповнює або замінює не досягнену між сторонами взаємну згоду [6]. Слід відмітити, що рішення, які винесені господарським судом за позовами про присудження або визнання, не є юридичними фактами, оскільки не тягнуть перетворення (виникнення, зміну або припинення) правовідношень.

Рішення по справах про банкрутство заслуговує особливої уваги, оскільки справи про банкрутство підвідомчі господарським судам, що вказує, на відмінність господарського судочинства від цивільного, а також на специфіку рішення господарського суду в порівнянні з рішенням суду загальної юрисдикції.

Класифікуючи рішення господарського суду, використовують термін «рішення» по справах про банкрутство в широкому розумінні – як поняття процесуального акта, який є кінцевим по розгляду справи. Відповідно до Закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» господарський суд припиняє провадження у справі про банкрутство, якщо: 1) боржник не включений до Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України або до Реєстру суб'єктів підприємницької діяльності; 2) подано заяву про визнання банкрутом ліквідованої або реорганізованої юридичної особи; 3) у провадженні господарського суду є справа про банкрутство того ж боржника; 4) затверджено звіт керуючого санацією боржника; 5) затверджено мирову угоду; 6) затверджено звіт ліквідатора; 7) боржник виконав усі зобов'язання перед кредитором; 8) кредитори не висунули вимог до боржника після порушення провадження у справі про банкрутство за заявою боржника. Він виносить ухвалу, яка може бути оскаржена у встановленому порядку. Перевірка ухвал, винесених по справі про банкрутство, здійснюється в порядку, передбаченому розділом XII Господарського процесуального кодексу України.

Рішення господарського суду можуть бути загальними (кінцевими) та допоміжними. У загальному рішенні має місце викладення рішення по справі, а за допомогою допоміжного рішення – додаткові або проміжні завдання. Таким чином, можливий поділ рішень на загальні та додаткові.

Інститут додаткового рішення передбачений Господарським процесуальним кодексом України для виправлення законних та обґрунтованих рішень господарського суду, оскільки неповне рішення, як і рішення незаконне або необґрунтоване, не може забезпечити виконання завдань, які стоять перед господарським судом. Господарський суд має право прийняти додаткове рішення, якщо з якоїсь позовної вимоги, яку було розглянуто в засіданні господарського суду, не прийнято рішення чи не вирішено питання про розподіл господарських витрат або про повернення державного мита з бюджету. Прийняття додаткового рішення за заявою сторони, прокурора, який брав участь у процесі, або за ініціативою суду здійснюється, як правило, тим же суддею (складом суду), що приймав первісне рішення. Господарський процесуальний кодекс України не встановлює будь-яких обмежень строків подання заяв про прийняття додаткового рішення, виправлення чи роз'яснення його. Вирішуючи питання процедури розгляду заяв про прийняття додаткового рішення, господарські суди повинні виходити з того, у якому порядку розглядалась справа.

У радянській юридичній літературі виділяли проміжні, часткові, факультативні та альтернативні рішення як самостійні види. Заперечення до цих видів рішень обґрунтовувалось тим, що рішення повинно носити кінцевий та вичерпний характер, не створювати судової тяганини [7].

Залежно від рівня інстанції господарського суду, можливо класифікувати як рішення господарського суду першої інстанції, а також такі, що виносяться у форму постанов нові рішення господарського суду апеляційної або касаційної інстанції.

Загальним завданням діяльності господарських судів усіх інстанцій є судовий захист прав та законних інтересів господарюючих суб'єктів. Однак, на відміну від господарських судів першої інстанції, апеляційні та касаційні господарські суди виконують, відповідно до свого призначення, гарантійну функцію – перевірку правильності судових актів. Результат перевірки правильності винесення рішення відображається у відповідній постанові господарського суду апеляційної або касаційної інстанції. Рішення ж господарського суду першої інстанції не містить результату такої перевірки, оскільки вона не є завданням суду першої інстанції.

Правильність рішення залежить не тільки від повного з'ясування обставин справи, використання норми матеріального права, правильного розв'язання справи по суті, але й від того, як складений та викладений процесуальний документ, наскільки відповідає вимогам закону його зміст.

Таким чином, є істотні відмінності між рішенням господарського суду першої інстанції і постановами апеляційних та касаційних судів, що обумовлено цілями їх діяльності. Відмінність постанов касаційного суду від рішень місцевого або апеляційного судів полягає в тому, що його завданням є перевірка законності судових рішень. Переглядаючи в касаційному порядку судові рішення, касаційна інстанція на підставі встановлених фактичних обставин справи перевіряє застосування судом першої чи апеляційної інстанції норм матеріального і процесуального права. Касаційна інстанція не має права встановлювати або вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні або постанові господарського суду чи відхилені ним, вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими, збирати нові докази або додатково перевіряти докази.

Інший підхід до рішень, які приймаються в апеляційній інстанції. Її завданням є перегляд справи та перевірка рішення суду, його відповідності матеріалам справи. При розгляді справи в апеляційній інстанції, господарський суд за наявними в справі і додатково поданими доказами повторно розглядає справу. Суд не пов'язаний доводами апеляційної скарги і перевіряє законність та обґрунтованість рішення в повному обсязі, як в оскарженій, так і в неоскарженій частині, незалежно від доводів, які були викладені в апеляційній скарзі. Апеляційна інстанція не вправі передати справу на новий розгляд, вона відміння рішення суду першої інстанції та приймає нове рішення.

Можлива класифікація рішень залежно від змісту резолютивної частини: рішення про стягнення грошових коштів і присудження майна, рішення про визнання невідлеглим виконанням виконавчого чи іншого документа, рішення про укладання або зміну договору, рішення, яке зобов'язує відповідача здійснити певні дії, рішення за справою про визнання недійсним акта державного органу, органа місцевого самоврядування та іншого органу, рішення про встановлення факту, яке має юридичне значення, рішення у справі про банкрутство.

На підставі вищевказаного можна зробити висновок: значення рішення господарського суду полягає в тому, що воно є державно-власним актом захисту суб'єктивних прав та законних інтересів господарюючих суб'єктів, що сприяє формуванню і підтримці правопорядку у сфері господарської діяльності, а також розвитку ринкового обороту. Рішення – це документ, який складається з чітко відзначених частин, у яких відображені результати судового засідання та кінцеві висновки, яких дійшов суд.

ЛІТЕРАТУРА

1. Притика Д.М. Правові засади організації і діяльності органів господарської юрисдикції та шляхи їх удосконалення. – К.: Ін Юре, 2003.
2. Масленникова Н.И. Законная сила судебного решения в советском гражданском процессуальном праве: Автореф. ... дисс. канд. юрид. наук. – Свердловск, 1975. – С. 7.
3. Энгельман И.Е. Учебник русского гражданского судопроизводства. – Юрьев, 1904. – С. 326.
4. Гурвич М.А. Решение советского суда в исковом производстве. – М., 1955. – С. 42.
5. Гурвич М.А. Судебное решение. Теоретические проблемы. – М., 1976. – С. 15.
6. Зейдер Н.Б. Судебное решение по гражданскому делу. – М., 1966. – С. 88-100.
7. Чечина Н.А. К вопросу о видах судебных решений в советском гражданском процессе // Ученые записки ЛГУ. – 1955. – № 187. – Вып. 6.